

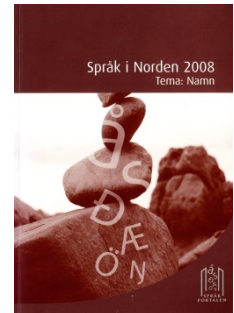
Sprog i Norden

Titel: Litet grand, jodå, nej! Om oppfølgingen av Deklaration om nordisk språkpolitikk

Forfatter: Olle Josephson

Kilde: Sprog i Norden, 2008, s. 235-240

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Forfatterne og Netværket for sprognavnene i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Litet grand, jodå, nej! Om uppföljningen av Deklaration om nordisk språkpolitik

Olle Josephson

Den 1 november 2006 skrev de nordiska utbildningsministrarna under ett dokument med titeln Deklaration om nordisk språkpolitik. Deklarationen har presenterats i Språk i Norden i både 2006 och 2007. Den som vill studera den närmare hänvisas till dessa årgångar eller till webbadressen www.norden.org/sprak.

Denna artikel handlar alltså inte om innehållet i deklARATIONEN. Det bör dock sägas att deklARATIONEN har goda förutsättningar att bilda grund för nordiskt språksamarbete och nordisk språkpolitik under lång tid framöver. Den slår fast grundläggande språkliga rättigheter för alla nordbor och sätter upp övergripande språkpolitiska mål. Det är inte bara specifikt nordiska mål, som "att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk". SpråkdeklARATIONEN har också tagit ställning för rättigheter för alla nordbor som "att bevara och utveckla sitt modersmål och sitt nationella minoritetsspråk" eller mål som "att alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk". Som det sägs i språkdeklARATIONEN har därför Norden möjlighet att bli en språklig föregångsregion – om vi kan omsätta deklARATIONENS djärva utfästelser i vardagspolitik och praktisk handling.

Detta är ämnet för artikeln. Har det hänt något sedan den 1 november 2006? Ska man kunna ge ett positivt svar på frågan måste man vara realist. Det är ju naivt att föreställa sig att exempelvis grannspråksförståelsen snabbt skulle förbättras två år efter ett nordiskt ministerbeslut eller att den allmänna kunskapsnivån i ett andra främmande språk snabbt skulle höjas. Norden, liksom alla andra europeiska länder, påverkas av djupgående språkliga globaliseringskrafter: antalet modersmål ökar med de stora folkvandringarna, engelskan stärker sin position som andraspråk, skolundervisningen i andra främmande språk än engelska dras med stora problem. Den nordiska grannspråksförståelsen tycks också utvecklas enligt ett komplicerat mönster. Å ena sidan är den i starkt tilltagande i de regioner och

bland de växande befolkningsgrupper som har nästan daglig internordisk kontakt – de dansk-svenska förbindelserna i Öresundsregionen är paradexemplet. (I många skolor i sydvästra Skåne är danska numera det mest lästa främmande språket efter engelska.) Å andra sidan tycks den avta bland de grupper som saknar kontakter av detta slag; resultaten av Nordiska kulturfondens stora undersökning av nordiska gymnasisters grannspråksförståelse är inte uppmuntrande (Delsing & Lundin Åkesson 2005).

Sådana förhållanden kan ingen språkdeklaration i världen ändra på under två år. Framgångar och bakslag får mätas på annat sätt. Inom tre områden borde språkdeklarationen ha åstadkommit något. Det första är det politisk-byråkratiska nordiska samarbetet. Har Nordiska ministerrådet gjort något för att sätta språkdeklarationen i verket, och har deklARATIONEN följaktligen vitaliserat det nordiska språksamarbetet mellan språknämnder, modersmåslärare och andra? Det andra området är det nationella: har språkdeklarationen satt spår i de nordiska ländernas språkpolitik, t.ex. inom utbildningsområdet? Det tredje området kan man kalla folkbildning och opinionsbildning: har språkdeklarationen blivit känd utanför de innersta språkpolitiska kretsarna och bidragit till att utveckla synen på den nordiska språkgemenskapen?

På dessa tre frågor vill jag i tur och ordning svara: litet grand, jodå och nej. Jag ska utveckla svaren, ett i sänder.

Inom den nordiska byråkratin vandrar språkdeklarationen vidare. Nordens språkråd har implementeringen av den som sin viktigaste uppgift, vid sidan av insatser för att öka grannspråkförståelsen. Språkdeklarationen har tveklöst underlättat för Språkrådet att skapa sammanhang i arbetet och göra långsiktiga prioriteringar. Bland konkreta initiativ under 2007 och 2008 kan nämnas en stor satsning på lärarutbildare i grannspråksundervisning, så kallade språkpiloter, liksom på rapporter och seminarier för att understödja parallellspråkighet på universitet och högskolor. Den mest spektakulära insatsen är antagligen den sjuhundrasidiga antologin *Nordisk litteratur till tjäneste* (red. Torben Broström & Anders Juhl Rasmussen, 2008) med över 100 klassiska skönlitterära texter på originalspråk (de finska, isländska, färöiska, samiska och grönländska med parallelltextöversättning) – en grundsten för grannspråksundervisningen.

Nordiska Ministerrådets ämbetsmannakommitté för utbildningsfrågor har också avkrävt de nordiska länderna besked om vad de gör för att omsätta deklARATIONEN på nationell nivå. Arbetet har också i det närmaste slutförts med att revidera den nordiska språkkonventionen, så att den bättre svarar både mot EU-regler och mot dagens språksituation. Språkdeklarationen är alltså inte glömd och begravnen.

Men mer än litet grand blir det inte. I det svenska ordförandeskapets program för Nordiska ministerrådet 2008, *Kraftsamling*, nämns uppföljningen av språkdeklarationen, men i förbigående och i intet förpliktigande ordalag (s. 22). Det samma gäller Nordiska rådets program för 2008, *Att möta förändringar* (s. 6). Båda dokumenten saknar insikten att den nordiska språkgemenskapen är ett av fundamenten för nordiskt samarbete. Försvagas den, både i form av försämrade grannspråksförståelse och vikande språkpolitisk samsyn, förlorar mycket av det nordiska samarbetet sin särart och slagkraft. Det verkar programförfattarna ha glömt.

Till detta kan dessvärre läggas allvarliga bakslag för språksamarbetet inom ramen för Nordiska ministerrådet 2007–2008. Det nya stödprogrammet *Nordplus språk och kultur* misslyckades, åtminstone inledningsvis. Det sjösattes alltför hastigt, och antalet ansökningar i det närmaste halverades från 2007 till 2008.

Läget för lektorer i nordiska grannspråk vid universitet och högskolor försämrades också, såsom det gjort i flera år. Ingen regering vill lägga sig i eller ekonomiskt understödja om universiteten tillsätter dessa tjänster eller ej, och varje universitet räknar krasst på vad som drar in flest studenter. Följden blir att de nordiska lektorstjänsterna försvinner en efter en. Undantag finns naturligtvis: kurser i danska vid Lunds universitet drar många studenter. Men helhetsbilden är mörk. Mycket utsatt är också grundskoleundervisningen i grannspråk. Enligt Helsingforsavtalet paragraf 8 är visserligen alla länder skyldiga att åtminstone undervisa *om* (inte *i*) grannspråk. Nordiska kulturfondens undersökning visar att troligen får ungefär hälften av grundskoleeleverna i Sverige, Norge och Danmark så gott som ingen undervisning (Delsing & Lundin Åkesson s. 105).

Läget är alltså ganska mörkt för det organiserade nordiska språksamarbetet, och språkdeklarationen har inte inneburit en avgörande vändning. Men det blir lite ljusare om man på ett allmänt plan ser till genomslaget på nationell nivå. I både Danmark och Sverige har under 2007 och 2008 viktiga språkpolitiska utredningar varit i arbete. Syftet har varit att utreda och föreslå nationella språklagar. I skrivande stund har det svenska förslaget presenterats, *Värna språken – förslag till språklag* (SOU 2008:26), men ännu inte det danska. Den nordiska språkdeklarationen ges ett väl tilltaget utrymme i det svenska utredningsbetänkandet (s. 99–102). Även om lagförslaget inte rymmer någon paragraf om det allmännas skyldighet att främja den nordiska språkgemenskapen, så ligger den föreslagna lagen inte långt ifrån språkdeklarationens språkliga rättigheter för nordbor. Man kan jämföra till exempel språkdeklarationens skrivning om rätten "att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet" med det svenska lagförslagets § 5: "Som huvudspråk är svenskan samhällets gemen-

samma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom samhällets alla områden.” Vad jag har förstått har det danska utredningsarbetet på liknande sätt kunnat ta stöd i språkdeklarationen. Deklarationen har också varit ett av många underlagsdokument i arbetet med ett förslag till det norska Stortinget, en så kallad stortingsmelding, om strategisk språkpolitik. Vilka spår den satt vet vi inte i skrivande stund, april 2008, utan först i maj när förslaget lämnas till Stortinget.

Det är naturligtvis svårt att avgöra vem som var först på plan: Norden eller enskilda nordiska länder? Den som i framtiden ska skriva de nordiska ländernas språkpolitiska historia på 2000-talet kommer antagligen att markera den svenska utredningen *Mål i mun* (SOU 2002:27) som en viktig milstolpe. Deklarationen om nordisk språkpolitik övertog och vidareutvecklade Mål i muns idéer. I nästa steg förs de så tillbaka till nationell nivå för ytterligare utveckling. Det är ett gott betyg åt det språkpolitiska samarbetet i Norden: i samspel mellan nationellt och nordiskt arbete utvecklas en grundläggande samsyn.

Språkdeklarationen har alltså satt spår bland språkpolitikerna. Men i övrigt har genomslaget varit dåligt – det är dags för mitt nej-svar. Språkdeklarationen är inte känd i lite större kretsar, inte heller de principer den för fram. Jag ska ta ett litet men symboliskt viktigt exempel: Inom Nordiska Ministerrådet har man allt oftare under 2007 och 2008 mött engelska och inget annat i utredningar, arbetspapper och korrespondens från ministerrådets arbete. Det nya stödprogrammet inom utbildningssektorn, Nordplus, där språksamarbetet ingår, utlystes först bara på engelska, och anvisningarna för sökande fanns bara på engelska. Det är ett uppenbart brott mot språkdeklarationens uttalande att ”Utgångspunkten för den nordiska språkpolitiken är [...] att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken.” Visst, språkvalet i en anslagsutlysning avgör inte den nordiska språkgemenskapens framtid. Men det är ett bara alltför illustrativt exempel på okunnsgheten om språkdeklarationen också i hjärtat av det nordiska samarbetet.

Varför är språkdeklarationen så okänd? Ett allmänt svar är att initiativ av detta slag drunknar i informationsbruset. Men det räcker inte som förklaring. Nordisk språkvård måste också ta på sig ett ansvar för bristande marknadsföring. Nordiska ministerrådet saknar resurser för att snabbt översätta deklarationen till alla nordiska språk – den slutliga översättningen dröjde till mars 2008 – skicka ut pressmeddelanden och placera nyhetsinslag i medierna. De nordiska språknämnderna ser i första hand till sina nationella uppgifter och ger inte språkdeklarationen någon framträdande plats på webbplaster och i informationsskrifter. Ingen vet riktigt var huvudansvaret för lanseringen ligger. Bristen på verkställande kom-

petens och resurser i det nordiska språksamarbetet blir pinsamt uppenbar. Ett i grunden utomordentligt politiskt initiativ riskerar att slarvas bort, därför att ingen riktigt känner ansvar för frågan.

Hur ska det gå för språkdeklarationen? Stora och viktiga uppgifter väntar det nordiska språksamarbetet de närmaste åren. Det är lätt att peka ut några nyckelfrågor: grannspråksundervisningen måste få större utrymme i skolorna, de nordiska lektörerna måste få en starkare ställning på universiteten, parallellspråkighet mellan nordiska språk och engelska måste etableras i universitetsvärlden, skandinaviska måste få en starkare ställning som nordiskt konferens- och mötesspråk, de allt fler nordborna med icke nordiskt modersmål måste inlemmas i språkgemenskapen.

För alla dessa frågor ger språkdeklarationen utmärkta principiella utgångspunkter. Ja, man kan säga att var och en av dem handlar om att omsätta språkdeklarationen i praktiken.

Men om språkdeklarationen förblir lika okänd som hittills kommer det inte att lyckas. Ett planmässigt arbete för att sprida språkdeklarationens syn på nordisk språkgemenskap är av nöden. Ansvaret vilar tungt på oss som är verksamma i det nordiska språksamarbetet.

Litteratur

Att möta förändringar. Program för Nordiska rådets arbete 2008.

Deklaration om nordisk språkpolitik. ANP 2007:746. Nordiska ministerrådet.
Köpenhamn

Delsing, Lars-Olof & Lundin Åkesson, Katarina, 2005: *Håller språken ihop Norden?* TemaNord 2005:573. Nordiska ministerrådet. Köpenhamn.

Kraftsamling. Program för Sveriges ordförandeskap i Nordiska ministerrådet 2008. Nordiska ministerrådet. Köpenhamn.

Nordisk litteratur till tjäneste. Nordiske kanoniske tekster. Red: Torben Brostrøm och Anders Juhl Rasmussen. Nord 2008:002. Nordiska ministerrådet.
Köpenhamn.

Värna språken – förslag till språklag. Betänkande av språklagsutredningen. SOU 2008:26. Stockholm.

Summary

This article does not go over the contents of the 2006 Declaration on a Nordic Language Policy in great detail, but rather, it shows how the Declaration could prove a good basis for language policies and cooperation between the Nordic countries for many years to come. The Declaration defines the basic linguistic rights of all residents of the Nordic countries and establishes general goals for linguistic policy. The goals in the Declaration that “all Nordic residents [should be] able to communicate with one another, preferably in a Scandinavian language”, do not exclusively concern the Nordic languages. Rather, the Declaration on a Nordic Language Policy states that residents of the Nordic countries have the right “to preserve and develop their mother tongue and their national minority language” and sets the goal that “all Nordic residents [should have] very good skills in at least one language of international importance and good skills in another foreign language.” As stated in the Declaration, the Nordic region could become a pioneering region in language policy issues, provided that we can put the bold engagements described in the Declaration into practice in every-day life and politics.

The Declaration is available online at www.norden.org/sprak .